

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на тема

Компетентностният подход в литературното образование в средното училище

за придобиване на образователната и научна степен *доктор* по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по литература)

Член на научното жури: проф. дпн Адриана Дамянова, СУ „Св. Климент Охридски“

Докторант: Людмила Зарева Берковска

Започвам становището си за дисертационния труд „Компетентностният подход в литературното образование в средното училище“, заявявайки и обосновавайки предложението си научното жури да присъди на докторант Людмила Берковска образователната и научна степен *доктор*.

Предвид съдържанието и тематично-проблемния си захват предложеният за защита труд може да бъде идентифициран като **включване в глобалния дебат за компетентностния подход в образованието**. То би могло да тласне развитието на този несъмнено необходим у нас дебат в научните изследвания върху образованието и неговото управление – в разработването и провеждането на образователни политики и в осъществяването на съответстващи им практики. А нуждата от въпросния дебат е безспорна, доколкото – както твърди дисертацията – компетентностният подход е интензивно дискутиран и разработван в световното образователно пространство, а в българското средно училище – административно наложен – без обсъждане, безалтернативно, поради което и остава неосмислен и в крайна сметка прилаган безсистемно и безрезултатно.

Постигнати въз основа на издирената, проучена и представена литература върху компетентностния подход в образованието, респектираща със своя обем, като конкретни измерения на споменатото включване в труда се разчитат **функционално и убедително диференцирани концептите компетентност и компетенция**. Освен това се предлагат **смислени и аргументирани предложения за редакции на важни за българското**

образование преводи и документи като докладите за PISA, в която програма България е участник. Значенията си коментиратите дестинкции разкриват тогава, когато съобразим, че (както твърдя и на други места) тези преводи са проблем не толкова лингвистичен, колкото културнообразователен и концептуален. Става дума за **изработването на адекватен език, на който да мислим образованието в XXI век, към който процес разработката на Л. Берковска дава своя принос.**

Трудът не крие **амбицията си да се намеси активно в правенето на образователни политики**, ангажирайки се със създаването на условията и предпоставките им. Това му перформативно измерение едновременно му е в повече и в по-малко: в повече, доколкото едва ли компетентност по отношение на компетентностите е това, което не достига на управляващите, за да въведат по смислен начин компетентностния подход в образованието; но и в по-малко, доколкото (както бе отбелязано и в обсъждането на проектотруда за зачисляване) политиката има своя, различна от тази на науката зона на компетентност.

Включвайки се в полемиката за образованието в XXI век, **дисертационният труд поема рисковете на лансирането и защитата на спорни тези (което само по себе си заслужава уважение)** и така провокира размисъл и полемика.

Компетентностният подход в образованието – такъв, какъвто го описва трудът, е избор, който конкретно за „българския случай“ на литературно образование – споделям в този пункт позицията на дисертацията – е уместен, доколкото предлага активизиране, „оспособяване“ на учещите, от една страна, и от друга, предполага тяхната (критическа) рефлексия, саморефлексия, независима експертиза; с други думи – уместен, ако застане на мястото на такива (псевдо)образователни политики и практики, които произвеждат пасивност, „парализират“ учениците в ролята им на „бездушен реципиент“ на „вечни истини“, и така ги „склоняват“ към безкритично, сляпо „инкорпориране“ на предразсъдъци и митологеми.

От друга страна обаче, като цяло компетентностният подход, доколкото е ориентиран към култивиране на „успешни“ и „ефективно действащи“ индивиди (както личи, да речем, от позоваванията на различни концептуализации на компетентността в частта „Концептуални подходи към компетентност“ от труда), се открива като инструмент

на функционалистката версия на познанието. В нейната перспективата обществото представлява гладко функциониращ механизъм (на производство-и-консумация), обещаващ все по-малко риск, сложност, непредсказуемост на света, а интелигентността се мисли тейлъристики – като механична поредица от независими стъпки, които могат да бъдат изолирани, измерени и оптимизирани. Затова и в използваните в труда рамки на ключови компетентности, част от които съвсем не случайно разработени с мощната финансова подкрепа на частни корпорации, място за литературата няма. Защото литературата – „тази странна институция, която позволява да се каже всичко, по какъвто и да е начин“ (Дерида), съпротивлявайки се на автоматизмите на всекидневните практики, „кара да се мисли повече“ (Кант) вместо по-малко. Литературата, доколкото фикционализира/завършва емпиричния опит – „репликира“ го, подкрепя не функционалистското, а контраадаптивното познание, което служи на самоутвърждаването на субекта. „Доколкото ученето е способност да се разбират текстове от различен порядък (...), смятаме, че *литературното образование в средното училище*, чийто основен обект е Текстът, не може да остане встрани от глобалното движение към компетентности.“, твърди на с. 22 трудът. Проблемът обаче е в разбирането на разбирането – в пренебрегването на различието между идентифицирането на информацията (comprehension), което именно (може да) е ефективно или не, успешно или не, и осмислянето света на литературния текст, чиято безкористност (като „целенасочено без цел“) няма общо с „креативността“ и „продуктивността“ (по отношение на пазарно конвертируеми продукти, т.е. стоки), с ефективността и успеха.

Това фундаментално концептуално противоречие – между компетентностния подход в образованието и литературата – трудът опитва да удържи, но не като го експлицира и превърне апорията в жив парадокс, а по-скоро твърде тенденциозно подбирайки фрагменти от литературнотеоретични и философски дискурси, които, извадени от собствените си контексти и комбинирани по подходящи начини, се оказват мобилизирани да потискат и укриват посоченото противоречие, но също и обречени да поемат в референциите си въпросните противоречия, да поемат товара на значения, които трудно се съгласуват.

Така, литературата се приема като понятие, в чиито граници се заличават различията между фикция и не-фикция (вж. с. 186, цитата по-горе от с. 22 и др.), но в

същото време в конципирането на *литературна компетентност* се утвърждава естетическото отношение към нея (вж. примерно с. 111). Залогът на посоченото разминаване, което е не по-малко от разминаването между целерационалността (на практическия опит) и смисъла (на естетическия опит), е значим, защото първият завършва в (успешното) осъществяване на целта, а вторият е не-преходен (както казва Аренд, смисълът и осъществен не се изгубва), съвпадащ с акта на четенето. По аналогичен начин позоваването на концепцията на Х. Аренд за „сферата на човешките дела“ е повече от уместно, но я изкривява, доколкото публичната сфера е чужда на категориите *цел, успешност, ефективност*. Важни, но като че недокрай промислени или противоречиво осмислени значения в труда са и тези на „херменевтичното конципиране на „разбирането“, което „се мисли като процедура по проникване в чуждо съзнание чрез посредството на външни обозначения/знаци“, но едновременно с това „именно знаците подлежат на разбиране“ (с. 137). Същото може да се каже и за херменевтичната версия на П. Рикьор, на когото се приписват твърдения, чиято състоятелност френският философ всъщност не се уморява да опровергава, като например това, че „четенето се свежда до овладяването на заключенията в текста смисли“ (с. 138).

Накратко: на компетентностноориентираното образование по условие се изплъзва тъкмо литературата; чрез/покрай литературното образование могат да бъдат култивирани различни компетентности, но не те съставят смисловия му хоризонт. И това става очевидно именно благодарение труда на Л. Берковска. Позволявам си да припозная в тази направена „очевидност“ един от най-съществените приноси на дисертацията, редом с формулираните от докторантката, изведени и описани коректно.

Авторефератът на дисертационния труд също съответства на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за приложението му.

Въз основа на всичко казано дотук предлагам на уважаемото научно жури **да присъдим** на гл. ас. Людмила Зарева Берковска образователната и научна степен доктор по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по литература).

14 ноември 2014 г.

Подпис:

/проф. дпн А. Дамянова/

